

reportage



● **Text:**
Åsa Görnerup
Faith-Ell



● **Foto:**
Mattias
Holgersson

För 50 år sedan serverade Erik Engström Sveriges första hamburgare i sin kiosk. Det var förbjudet men Erik stod på sig – för vad är det egentligen för skillnad på en hamburgare och en platt köttbulle?

Då köttbulle blev platt



När Vendelsöbon Erik Engström introducerade hamburgaren i Sverige sommaren 1957 blev det stor uppståndelse.

– På den tiden fanns det bara pannbiff i landet. Folk kom överallt ifrån, från Stockholm och Södertälje, men om det var för att det var goda hamburgare eller för att de var förbjudna att sälja vet jag inte.

Inspirerad av en resa till USA började han kränga de malda biffarna i den nyöppnade korvkiosken Drive in vid Nynäsvägen någon kilometer norr om Haninge centrum.

I dåtidens kioskanvisningar stod att man endast fick ha kokt eller grillad korv, kroppkakor och köttbullar i en kiosk. Det struntade Erik i.

– Jag har alltid hållit mig inom lagen men utanför bestämmelserna, eftersom samhällets representanter tänker så sakta, säger den före detta polisen och bondpojken.

Erik berättar att fritidspolitikern Calle Sundelius blev inkallad till länsstyrelsen tillsammans med en representant från Hälsovårdsnämnden. Där fick de förklara varför de inte stängde kiosken.

– Calle frågade då vad det var för skillnad på en köttbulle och en hamburgare. Om man gjorde en köttbulle och plattade till, var det då förbjudet att sälja den? Tydligt insåg de dumheterna med att försöka hindra folk från att göra något gott.

Erik, som i dag är 82 år, är på tillfälligt besök i Vegabaren, som stället numera heter. Av korvkiosken har det med åren blivit en 500 kvadratmeter stor hamburgerrestaurang. Vid ett långbord på övervåningen äter han en klassisk hamburgare med en skiva rå lök. Den stekta osten har en brun yta och frasiga kanter, precis som det ska vara.

– Ja, jag tycker om hamburgare, jag äter ju här. Det är många trender man har fått foga sig i som kommer utifrån, säger Erik, som inte minns första gången han åt köttfärsrätten i Amerika.

De första svenska burgarna köpte han av "en som hette Persson", som precis hade börjat tillverka hamburgare i slakthusområdet vid Glo-ben.

– Då fanns det bara en storlek, 90-grams-hamburgare. Den smakade precis som i dag, var gjord på rent kött och hade samma form och bröd.

I dag driver Carlo Taccola Vegabaren till-

sammans med familjen Polat. Carlo föddes i Toscana 1940 och kom till Sverige som turist 1964. Egentligen skulle han ha seglat i Norge, men då han blev sjösjuk passade han i stället på att hälsa på en italienare, som var inneboende i Haninge.

– Jag lunchade i korvkiosken varje dag när det kom fram en konstig typ och frågade om jag ville jobba. Det var Erik Engström, säger Carlo, som har slagit sig ned bredvid sin förre detta arbetsgivare.

En kväll när den unge italienaren var på väg till dans frågade Erik om han kunde ställa sig i kiosken en stund. Han skulle strax vara tillbaka.

– Klockan 22 brakade det loss när biografen stängde. Jag fick panik, då jag inte kunde någon svenska. Jag bara serverade och serverade till klockan 24, då Erik kom in. På hans ansiktsuttryck såg jag att han var jätteglad och ännu gladare blev han när han tittade i kassan.

Efteråt förstod Carlo att hans chef hade stått utanför och bevakat honom.

En annan kväll blev han återigen panikslagen, då "underliga" människor i amerikanska bilar besökte stället.

– Jag ringde Erik och sa "kom, kom", det var de enda ord jag kunde. Det var min första kontakt med raggarna. De levde verkligen rövare, men har alltid varit våra bästa kunder. Det har hänt att jag har serverat 60 raggarbilar själv, men jag har aldrig haft något tjafs, trots att de har varit väldigt berusade.

Först när Carlo hade jobbat ett halvår åt han sin första hamburgare.

– Den dagen åt jag fem sex stycken. Det var det godaste jag ätit.

Från undervåningen hörs slammer och sorl. Det är lunchtid och i den välfyllda restaurangen sitter både polska långradarchaufförer, kontorsfolk, hantverkare och ungdomar vid borden i den ljusa matsalen. Väggarerna pryds av upplysta bilder på diverse snabbmatsrätter och dagens lunch.

– I dag äter folk för att de är hungriga, men på 60-talet åt man för nöjes skull. Då var det här en samlingsplats där man stod och surrade, säger Erik.

Ännu har stället några stamgäster kvar från tiden det begav sig. Vid ett fönsterbord sitter mekanikern och tusenkonstnären Bo Larsson, som kan laga både klockor och Sveriges största traktorer. I gengäld mot att Lännabon hjälper till med att svetsa, fräsa och laga saker på restaurangen får han äta där.

– Jag trivs ju och känner alla här. Jag kommer hit varje dag, mitt på dagen, på kvällen och emellanåt på morgonen. Här får jag livsnäring. Jag brukar äta dagens rätt, men på helgerna äter jag grillspett ibland. Det är samma recept sedan 1964.

Erik menar att Vegabaren fyller en viktig social funktion. Fortfarande har han kvar svarta boken med alla krediter som han har lämnat genom åren.

2005 fick Carlo Vitsippspriset av kristdemokraterna för sitt stora mänskliga engagemang som gett livsvärde åt samhällets mest utsatta.

– Den här hamburgerbaren är min stora kärlek. Det är min fru som är älskarinnan.



Så här ser den klassiska kiosken ut i dag.



Vegabaren i mitten av 1960-talet.



Bo Larsson är stamkund.